

A la contra ► Reportatge

Les faules i el mestre Boix i Senmartí

PACO MARISCAL
 cuadernos@epmediterraneo.com
 CASTELLÓ

Qualsevol ciutadà coneix la història aquella de la rabosa famolenca que va pujar a la parra per fer-se amb un bagot de raïm, i com no va poder agafar-lo va dir que no estava madur. Dels escriptors Samaniego i Iriarte vam aprendre alguna cosa a l'escola, per exemple faules. L'un i l'altre, com quasi tots en Europa, copiaven. Tenien al davant els antics grecs Hesíode i Isop. Al llibre d'Hesíode, *Els treballs i els dies*, trobem la primera faula clàssica «El falcó i el rossinyol», després va arribar Isop, convertit en el faulista a seguir en totes les llengües del Vell Continent. Les divertides històries d'animallets sempre es tanquen amb un aforisme o màxima moral referent al comportament dels humans. Es tracta del *docere delectando*, d'ensenyar amb amenitat. Al voltant de la faula, el Renaixentista i reformador protestant Martí Luter anava més enllà. Luter va formular una curiosa teoria sobre les faules. Deia que com les persones tenim una miqueta de por quan ens veiem davant dels nostres vicis o malifetes, aleshores ens disfressem d'animallets per tal de suavitzar el reconeixement d'aixes malifetes i vicis.

Fa exactament cent anys, el jove Josep Francesc Boix i Senmartí omplia el seu cervell de tot allò referent a les faules, i va acabar deixant-nos un xicotet recull de les seues pròpies de valor incalculable en un valencià normatiu i modèlic. Però anem a pams. Josep Francesc Boix va nàixer l'any 1901 a Benassal al si d'una llar sense massa recursos econòmics, i va tindre un pare i una mare preocupats per l'escola i l'educació dels seus fills. Boix i Senmartí va morir cristianament en 1933 a Torrelblanca; la seua mort va ser el resultat d'un

(1) Retrat de Josep Francesc Boix i Senmartí, que forma part de l'arxiu familiar Boix Tena. (2) D'esquerra a dreta: Carles Salvador, Eloi Ferrer, Juli Sales, Francesc Boix i Francesc Serrano. (3) Fotografia del mestre amb el grup d'alumnes de Castellfort.

dissortat accident domèstic mentre treballava per a que la seua dona i les seues dos filles tingueren un domicili com Déu mana. Trenta-dos anys d'una existència hispana i castellonenca que el 2020 va traure de l'oblit Oscar Pérez Silvestre i la Universitat Jaume I, publicant un llibre amb el subtítol significatiu de «El mestre que estimava la natura i la poesia». A eixe correcte subtítol –i després de llegir la seua obra escrita i documentar-se sobre les seues activitats cíviques i culturals– hi hauríem d'afegir «mestre de sinceres conviccions cristianes, amant de la seua terra, de les tradicions i de la llengua pròpia de la gent del Maestrat i de gran part del País Valencià». Un home, ideològica-

«Fa exactament cent anys, el jove Josep Francesc Boix i Senmartí omplia el seu cervell de faules»

ment, ben lluny de qualsevol política de partit o sectària. Va aprendre les primeres lletres a Benassal. Quan tenia 10 anys, per voluntat pròpia i perquè volia estudiar, el pare el van enviar a un col·legi religiós on poder formar-se. Com tots o quasi tots els adolescents d'aquella època va voler ser capellà, encara que la vocació va desaparèixer quan va trobar la Rosa, la torrelblanquina templada, que el va motivar per estudiar encara més i va fer magisteri treballant per tal de poder dur endavant una família con ell volia. Ho va aconseguir. Com va aconseguir relacionar-se i establir una amistat profitosa amb tota aquella gent de la cultura del primer terç del segle

XX, als qui molts de nosaltres anomenem «els sabuts de Castelló», els Carles Salvador, els Enric Soler i Godes i tants d'altres. Tot un ventall de caps intel·ligents, moderats i amb una estima especial a la pàtria valenciana que van ser el promotor, inclòs el mestre Boix, de les *Normes de Castelló*, model lingüístic de la unitat dins la diversitat de les parles. Amb tot i això, un aspecte fonamental que cal no oblidar, és el treball de mestre de Josep

Francesc Boix. I apareix aleshores l'escola de Castellfort. Allà dalt va ser Boix un germà bessó d'Antoni Benaiges, el mestre de Montroig del Camp que treballava a un poblet de Burgos anomenat Bañuelos de Bureba i que volia portar als xiquets d'aquell secà a veure la mar. La darrera setmana de febrer d'aquest 2023 vam gaudir al Paraním de l'UJI de l'obra escenificada de l'Antoni Benaiges, cosa que hem d'agrair als promotors universitaris d'aquests tipus d'espectacles, gens polítics, i que darrerament fan nosa o molesten als amants dels silencis i les censures. Doncs bé. El nostre Boix i Senmartí, com l'Antoni, feia de l'escola una activitat lúdica: el recinte escolar era un xicotet museu de minerals, fòssils, insectes i herbaris de les nostres terres altes. Fins i tot va

construir un projectador cinematogràfic amb una caixa de fusta de la llet. I com el mestre de Bañuelos de Bureba tenia per als xiquets i xiquetes una impremta amb l'ús de la coca de gelatina. Eren mestres molt ben preparats, molt treballadors i disposats a fer desaparèixer l'analfabetisme de la nostra geografia rural. Tanmateix tothom que tinga un especial vici per la lectura aquest 2023, no pot deixar de costat l'obra curta i valiosa del xicot de Benassal. Constatarà el romanticisme tardà dels poetes castellonencs; constatarà l'actualitat de les seues faules, tant actuals com les d'Hesíode i Isop. No s'han de perdre la primera d'elles l'aguila i l'aeroplà: és una joia. ■